

Kunst verbreedert

Naar een ander subsidiestelsel

Keiharde concurrentie leidt in zowel economie als kunst tot een oorlog van allen tegen allen. Dat het ook anders kan, laten kunstenaars van Einstürzende Neubauten en Atelier Van Lieshout zien.

Het Nederlandse bedrijf Eosta, de grootste Europese handelaar in biologisch-dynamische groente en fruit, heeft onder de naam **Nature and more** een systeem ontwikkeld waarmee je als consument, met behulp van een op het product vermelde code, via internet de daadwerkelijke herkomst ervan kunt achterhalen. De informatie over het producerende bedrijf bevat – naast landbouwkundige feiten – ook sociale en culturele aspecten. Directeur Volkert Engelsman geeft in een interview het voorbeeld van twee Braziliaanse mangotelers: op de Eosta-site kun je lezen hoe de ene teler zich keurig, maar uitsluitend aan de EU-normen voor biologische mango's houdt, terwijl de ander zich daarnaast ook actief inzet voor behoud van het tropisch regenwoud en bovendien op zijn land een schooltje voor de kinderen van zijn werknemers gesticht heeft. Engelsman vervolgt: 'Zulke verschillen blijven in een anonieme markt onbeloond, maar eigenlijk kun je een markt die gebaseerd is op de keuzes van consumenten pas vrij noemen als die beslissingen worden genomen op basis van dergelijke ter zake doende informatie.'

Bij Eosta vertrouwen ze er blijkbaar op dat mensen bereid zijn op grond van de integrale kwaliteit voor deze producten te kiezen en er bovendien een reële prijs voor te betalen. Een landbouweconomie die, in plaats van op dit soort informatie, gebaseerd is op prijsconcurrentie (en de daardoor noodzakelijke subsidies), is over haar consumenten een stuk minder optimistisch. In deze reguliere economische praktijk worden mensen beschouwd als een soort dieren die weliswaar kunnen denken, maar die niet in staat zijn door middel van dit denken enige afstand te nemen tot hun driftleven. De rationele vermogens worden slechts ingezet om de individuele behoeftebevrediging te optimaliseren. In dit opzicht is het altijd weer grappig om de voorstanders van concurrentie en marktwerking te horen klagen over de verruwing van de samenleving. Hoe naïef moet je zijn om niet te zien dat het stimuleren van concurrentie in iets anders zou kunnen uitmonden dan in de strijd van allen tegen allen.

Intelligent roofdier Om de mens in relatie tot zijn voeding voor te stellen als een intelligent roofdier is eventueel nog te verdedigen vanuit de praktijk. Maar eens in de zoveel tijd staan er geleerden op om te bewijzen dat ook cultuur gezien moet

**Achter de dramatische
gebeurtenissen in onze
tijd woedt een strijd om
het beeld van de mens**

worden als een instrument in de strijd om het bestaan: mensen schrijven boeken, spelen cello en maken schilderijen om hun soortgenoten te beconcurreren op de seksuele markt. Het huidige beleidsvoornemen om culturele subsidies als nationaal concurrentiemiddel in te zetten en daarom vooral toe te kennen aan 'topkunst' (**cutting edge!**) en vormen van kunst en cultuur die de economische dynamiek aanwakkeren (de **Senseo!**) lijkt voort te komen uit een dergelijke totalitair-darwinistische denkrichting.

Tijdens de campagne voor zijn eerste presidentstermijn hield George Bush een rede waarin hij onder andere stelde: 'De eigenlijke strijd wordt niet met wapens gevoerd, maar is een geestelijke strijd, die met ideeën gevoerd wordt om het beeld van de mens.' Hoewel hij zelf schijnbaar al snel van deze overtuiging is afgestapt, geloof ik dat hij hiermee de spijker op de kop sloeg. Achter de dramatische gebeurtenissen in onze tijd woedt een strijd om het beeld van de mens. Op economisch gebied gaat deze beeldenstrijd tussen het idee van de mens die leeft in een voortdurende strijd om het bestaan, die uiteindelijk alleen ten koste van de ander gevoerd kan worden, en het idee van een broederschap, waarin mensen in staat worden geacht vrijwillig in de daadwerkelijke behoeften van de ander te willen voorzien.

**Commissiebeoordeling
van kunst vormt een
onwenselijke schijf
tussen makers en
gebruikers**

De economie van de cultuur is tot noch zeer verschillend van andere economieën. Belangrijke stoorzenders in de wisselwerking tussen producenten en consumenten, zoals marketing en aandeelhouders, zijn in de cultuur minder dominant aanwezig. Belangrijker is dat prijsconcurrentie in de cultuur eigenlijk niet relevant is: als je realistisch wilt blijven, is het moeilijk om cultuur anders dan op kwalitatieve en persoonlijke gronden te beoordelen. Juist daarom zou de wereld van culturele productie een voor de hand liggend oefenterrein zijn om de geestelijke strijd tegen het blonde beest aan te gaan.

Een nadeel van culturele subsidies is dat ze een – in wezen economisch – probleem maskeren en daardoor instandhouden: namelijk dat er voor al degenen die in de culturele productie willen werken onvoldoende inkomsten te verdelen zijn. Aan de andere kant betalen cultuurconsumenten in een gesubsidieerd stelsel niet (voldoende) voor wat ze krijgen. En ten slotte is er een, noodzakelijk elitaire, vorm van commissiebeoordeling voor nodig die een onwenselijke schijf tussen makers en gebruikers vormt.

Drastische wijzigingen Als ik de mogelijkheid had om op grond van bovenstaande overwegingen het subsidiestelsel drastisch te wijzigen, zou ik beginnen met het afleggen van een aantal bezoeken.

Ik zou naar Atelier Van Lieshout gaan omdat dit kunstenaarscollectief op een overtuigende manier het verschil tussen autonome kunst, toegepaste kunst en opdracht-kunst in de praktijk weet op te heffen. Een ambitieuze en relevante reeks onderwerpen als autarkie, landbouw, de commune, de gewelddadige verdediging van have en goed, hedonisme, polygamie en intellectueel eigendom, wordt in solide producten omgezet. (De sterilisatie van de kunst door de introductie van de **readymade** is daarbij door AVL eindelijk ongedaan gemaakt: een AVL-urinoir word ook in het museum

gewoon op de riolering aangesloten, maar blijft tegelijkertijd, ook in de eigen badkamer geplaatst, duidelijk kunst.)

Ik zou naar Einstürzende Neubauten gaan omdat deze legendarische popgroep onder leiding van Blixa Bargeld de opname en productie van haar nieuwste cd, via internet, door haar eigen fans heeft laten financieren om zodoende vrij van een platenmaatschappij te kunnen werken. Daardoor hebben ze de fans-financiers via hun website de mogelijkheid gegeven om op artistiek gebied mee te denken. Een soort popmuziek in opdracht dus.

Ik zou naar de Triodos Bank gaan omdat deze in de praktijk laat zien dat het mogelijk is om ecologische, sociale en culturele wenselijkheidscriteria mee te wegen in de beoordeling van kredietaanvragen en tegelijkertijd als een volwaardige bank te functioneren.

En ik zou naar het Fonds BKVB gaan. Deze subsidiegever heeft de afgelopen jaren een subsidiestelsel ontwikkeld waarvan de kern gevormd wordt door enerzijds de 'basisbeurs' en anderzijds de 'bijdrage in het productiebudget'. Deze subsidievormen, waarvan de eerste gericht is op het inkomen en de tweede op de productiekosten van kunstenaars en vormgevers, zouden met enige fantasie als voorlopers van respectievelijk een echt basisinkomen en een 'cultureel krediet' kunnen worden gezien.

Door middel van deze bezoeken zou ik willen onderzoeken of het mogelijk is om de voordelen van subsidies – de (tijdelijke) vrijheid om te doen wat je wilt – op de een of andere manier te laten samengaan met de voordelen van een echt vrije markt – het laten aansluiten van vraag en aanbod; het kostenbewustzijn bij producenten en consumenten. Misschien door meer subsidies om te zetten in vormen van – renteloos – lenen, misschien door het basisbeursidee uit te breiden en open te stellen voor meerdere cultuurgerelateerde beroepsgroepen, misschien door de subsidie op opera's en concerten af te schaffen en de rentesubsidieregeling, zoals die nu bestaat voor de aankoop van kunstwerken in galleries, ook in deze cultuursector aan te bieden. Dit alles zou misschien uitgevoerd kunnen worden door een soort collectieve bank zonder winstoogmerk, zodat de hele zaak los van de overheid zou kunnen functioneren.

Ik ben mij er terdege van bewust dat dergelijke veranderingen zeer ingrijpende gevolgen zouden hebben en veel gevestigde belangen zouden kunnen schaden. Maar aangezien we in een land en een tijd leven waarin inmiddels het dragen van een hoofddoekje als een provocatie in een culturele strijd wordt gezien terwijl het bezit en gebruik van een Sports Utility Vehicle een privé-zaak blijft, lijkt er mij op het gebied van cultureel en economisch bewustzijn best wat verandering denkbaar.

Gijs Frieling is beeldend kunstenaar